

Internationale net

De handel in drugs is één van de belangrijkste sectoren van de wereldhandel. Jaarlijks is vermoedelijk een bedrag van 300 miljard dollar met deze illegale handel gemoeid. Drugs zijn, na olie en wapens, de derde sector van de wereldhandel geworden.

VIRGINIE MAMADOUH EN
MARIANNE BRONCKHORST*

De risico's die samenhangen met het produceren, vervoeren en verkopen van drugs 'rechtvaardigen' zeer grote winstmarges. Dit maakt drugshandel zeer aantrekkelijk voor de georganiseerde misdaad. Maar het is tevens een aantrekkelijke activiteit voor gemarginaliseerde groepen die zich op andere wijze moeilijk staande houden, zoals kleine boeren die geen fatsoenlijk inkomen kunnen verdienen met het verbouwen van 'gewone' gewassen, etnische en politieke groepen die productiegebieden controleren en dankzij de drugshandel hun gewapende politieke activiteiten kunnen financieren, of kansarme jongeren in grote Westerse steden.

ILLEGAAL

De belangrijkste illegale drugs zijn afkomstig van de planten cannabis, papaver en de cocaplant. Verder bestaat er synthetische ofwel *designer drugs*. De illegale status van drugs is plaats en tijd gebonden. De drie planten cannabis, papaver en coca worden al eeuwenlang gebruikt om

roesmiddelen te vervaardigen voor traditioneel medicinaal of recreatief gebruik. Ook cocaïne en heroïne waren in eerste instantie niet illegaal. Ze werden toegepast als pijnstillers, zoals voor het behandelen van soldaten tijdens de koloniale oorlogen en de Eerste Wereldoorlog. Nederland was in die tijd zelfs een belangrijke producent van cocaïne en had hiervoor doelbewust de cocaplant op Java geïntroduceerd.

Hun huidige illegale status hebben de hierboven genoemde drugs hoofdzakelijk te danken aan de anti-drugs campagne in de Verenigde Staten aan het begin van deze eeuw. Deze campagne had moralistische en economische achtergronden: zowel de bestrijding van het misbruik van roesmiddelen als het breken van de aan de opiumhandel verbonden Britse invloed in Azië speelden een rol. Ondanks Europees verzet volgde een aantal internationale afspraken, die uiteindelijk leidden tot een wereldwijd verbod.

HANDELSWAAR

Zoals gezegd heeft het keurmerk 'illegaal' drugs zeker niet tot minder interessante handelswaar gemaakt. De groeiende wereldhandel ontwikkelt zich momenteel volgens de volgende geografische lijnen. Aan het beginpunt staan de gebieden waar de benodigde gewassen worden verbouwd. Ruwe grondstoffen en de laboratoria waar deze worden verwerkt, zijn niet altijd in dezelfde gebieden gevestigd. Peru en Bolivia zijn de grootste productiegebieden van cocaplanten, terwijl in Colombia naast de teelt ook vele cocaïne-laboratoria te vinden zijn. Cannabis wordt op vele plekken in de wereld verbouwd, ook in Nederland. Eén van de grootste producenten en exporteurs naar de West-Europese markt is Marokko, waar vooral in het noordelijk

Rif-gebied zogenaamde kif wordt verbouwd. De grootste producenten van opium zijn enerzijds Pakistan en Afghanistan en anderzijds de landen van de Gouden Driehoek (Birma, Thailand en Laos). Heroïne-laboratoria waren traditioneel gevestigd op Sicilië en in Turkije. In vele gebieden worden overigens verschillende drugsgewassen geteeld. Productiegebieden zijn vaak gebieden van (geo-)politieke onrust waar burgeroorlogen woeden. Het drugsgeld is de voornaamste inkomstenbron van vele guerilla bewegingen in Latijns-Amerika, in Azië en in Afrika, en nu ook in de Kaukasus. Soms wordt het zelf de inzet van de strijd. De productie van synthetische drugs gedijt vooral in Oost-Europa waar door de omwenteling zowel lege chemische fabrieken als werkloze chemici te over zijn.

Sommige steden zijn als handelscentra aan te wijzen. Daar gaan grote stromen drugs uit de productiegebieden naar toe en worden ze verder verdeeld over de lokale 'detailhandel'. In West-Europa zijn dat Amsterdam en Rotterdam, Marseille, de Spaanse stad Ceuta aan de Marokkaanse kust, en de Spaanse regio Galicië (zie kaart 1). Vanuit West-Turkije wordt heroïne gedistribueerd over de gehele Europese markt. Routes die goed werken worden vaak voor verschillende soorten drugs gebruikt.

In de afzetmarkten doen zich twee nieuwe trends voor. Het drugsgebruik in West-Europa en Noord-Amerika is in de jaren negentig toegenomen. Deze toename maakt deel uit van een internationale culturele trend, zoals die zich ook heeft voorgedaan aan het einde van de jaren zestig. Een tweede ontwikkeling is dat er elders nieuwe markten bijkomen: Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie, Japan en China, Zuid-Afrika, maar ook gebieden waar naast

Verken in de drugshandel

traditionele vormen van drugsgebruik nu ook de 'internationale' vormen hun intree doen.

NEDERLAND

Nederland positioneert zich op de geografische kaart van de internationale drugshandel dus als een producerend, doorvoerend en consumerend land. Op Nederlandse bodem vindt de productie plaats van chemische drugs zoals XTC, amfetamine en designer drugs en er wordt marihuana (nederwiet) geteeld. Als doorvoerland heeft Nederland een traditie hoog te houden: Nederland distributieland. En inderdaad, ook voor de drugshandel lijken de spelers op dit veld handig gebruik te maken van de goede fysieke infrastructuur en strategische ligging van Nederland. Via land, zee en lucht bereiken en verlaten de omvangrijke drugstransporten ons land. Voor het transport over land wordt zowel gebruik gemaakt van personenauto's van al dan niet echte vakantiegangers, de zogenaamde mieren, als van vrachtwagens die een legale lading vervoeren als dekmantel. De drugs die Nederland over de weg bereiken zijn hoofdzakelijk heroïne uit Turkije (onder meer via de beruchte Balkanroute) en hasj uit Marokko.

Voor de drugstransporten over zee en door het luchtruim gelden respectievelijk de zeehavens van Rotterdam en de luchthaven Schiphol als belangrijke knooppunten. De haven van Rotterdam wordt gebruikt voor cocaïne en marihuana uit Zuid-Amerika en hasj uit Marokko. Naast de toevoer door individuele toeristen die over een zeewaardig jacht beschikken, speelt vooral de smokkel via reguliere scheepvaartondernemingen een grote rol. Containerladingen drugs worden langs de douane geloodst door met de

ladingbrieven te knoeien of door de illegale handelswaar inventief in de legale handel te verstoppen. De voornaamste strategie is dus de controle ontduiken en niet, zoals in sommige andere landen het geval is, de controle overne-

Een deel van de ingevoerde drugs is bestemd voor de consumentenmarkt in Nederland, een ander deel wordt verder doorgevoerd naar het Verenigd Koninkrijk, Spanje, Duitsland, België, Frankrijk, Italië, Scandinavië en landen in Oost-

Foto: Wim de Waard

men. Via Schiphol komen veelal via koeriers kleinere hoeveelheden drugs binnen, hoofdzakelijk cocaïne uit Zuid-Amerika, via Suriname en of de Antillen, en heroïne uit Azië, vervoerd door passagiers of door werknemers. In meerdere gevallen is medewerking van personeel van de luchthaven gesignaleerd. Zowel voor de haven Rotterdam als voor Schiphol geldt, dat door de enorme drukte de bevoegde autoriteiten niet in staat zijn voldoende te controleren, met als gevolg dat de pakkans klein is.

Europa. Deze doorvoerfunctie en het vermeende gebrek aan daadkrachtig optreden van Nederland hebben tot irritaties van onze buurlanden geleid. Daarbij gingen de Fransen zelf zo ver dat zij Nederland een 'narco-état' noemden.

DRUGSBELEID

Het sterke internationale karakter van de drugshandel maakt het voor nationale overheden niet eenvoudig effectief op te treden tegen de

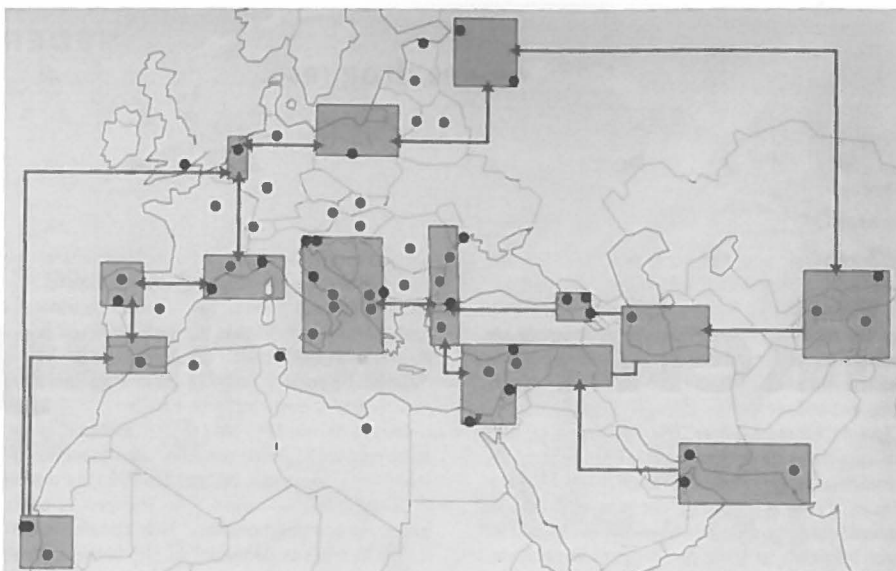
drugscriminaliteit die zich binnen hun landsgrenzen afspeelt. Het beleid van de Nederlandse overheid is erop gericht de schade verbonden aan drugsgebruik zo beperkt mogelijk te houden. Dit wordt gepoogd door de gebruikers van illegale drugs te beschermen, bijvoorbeeld door kwaliteitscontrole van XTC-pillen in discotheken of door verstrekking van vervangende stoffen zoals methadon. Ook wordt getracht soft- en harddrugs te scheiden. Daartoe wordt het verkoop van softdrugs in coffeeshops gedoogd, terwijl het handelen in harddrugs hard wordt bestreden.

De illegale handel in en het gebruik van drugs levert op verschillende manieren problemen op. Er is vaak direct waarneembare persoonlijke leed van verslaafden en hun directe omgeving, en van de mensen die slachtoffer worden van criminele activiteiten om de verslaving te financieren. En er is het minder direct waarneembare gevaar van drugshandelaren die grote sommen illegaal verdiend geld via ingewikkelde wereldwijde transfers van de ene bank naar de andere witwassen. Niet alleen ondermijnen deze handelingen de internationale financiële wereld, drugshandelaren blijken een steeds groter aandeel te krijgen in de legale economie.

In hun strijd tegen de illegale drugshandel lijken politie en justitie soms zelf het spoor bijster te zijn. Opsporingsmethoden die balanceren op de rand van het toelaatbare of daar zelfs overheen schieten, zijn onder de term IRT-affaire nog niet zo lang geleden bijgeschreven in de annalen van de jongste vaderlandse geschiedenis. De bevindingen van de parlementaire enquêtecommissie die naar aanleiding van deze affaire in het leven is geroepen, zijn geboekstaafd in het maar liefst elf delen tellende eindrapport *Inzake opsporing*. Het deel over de georganiseerde criminaliteit in Nederland informeert ons op heldere wijze over hoe de hierboven geschetste lijnen van de internationale drugshandel doorlopen in Nederland. Wat opvalt is de ruime aandacht die de auteurs hebben voor de sociale infrastructuur.

NETWERKEN

De internationale handel in drugs is het werk van georganiseerde misdadigers. In Nederland is echter geen sprake van één of meerdere strak georganiseerde bendes. Eerder is het zo dat er meer of minder samenhangende netwerken bestaan waarbinnen in wisselende samenstellingen wordt geopereerd. Uit nadere beschrijving van deze netwerken blijkt dat deze vooral volgens etnisch gekleurde lijnen zijn georganiseerd. De auteurs van *Inzake opsporing* onderscheiden in de eerste plaats autochtone en allochtone groepen. De allochtonen zijn weer verder opgesplitst in Turken/Koerden, die zich voornamelijk bezig houden met de handel in heroïne; Marokkanen, die zich voornamelijk bezig houden met de handel in hasj en Surinamers/Antillianen, die zich voornamelijk bezig houden met handel in cocaïne. De relatie tussen het land van herkomst van deze immigrantengroepen en de drugs die deze landen produceren en doorvoeren, ligt voor de hand. Toch be-

Handelsnetwerken binnen Europa, ontleend aan Atlas mondial des drogues 1996

staan er geen exclusieve verbanden tussen de onderscheiden etnische groepen en de onderscheiden drugsstromen. In de praktijk wordt een kanaal dat voor de handel van één type drugs goed blijkt te werken, vervolgens ook voor andere drugs gebruikt.

Vanwege hun vermeende maatschappelijke achterstandpositie zijn allochtonen als groep reeds jarenlang onderwerp van sociaalwetenschappelijke studie, waardoor er aanzienlijk meer bekend is over het functioneren van de netwerken rond drugshandel binnen deze groepen dan binnen de autochtone groepen. Rond de voor politie en justitie strafrechtelijk te vervolgen personen, circuleren aanzienlijke groepen mensen die allerlei hand- en spandiensten verrichten in de rol van handelaar, geldschietter, bewaker van drugs-voorraden, koerier, enzovoort. Die drugshandelgroepen zijn "... hecht verankerd geraakt in de grootste gevestigde etnische minderheden en zijn deze voor een deel van hun inkomsten en welvaart van de georganiseerde criminaliteit afhankelijk geworden" (*Inzake opsporing*, Bijlage VII:63).

BUURTNIIVEAU

De handel in drugs schept behoefte aan ontmoetingsplaatsen waar transacties kunnen worden gesloten en de overdracht van handelswaar kan plaatsvinden tussen grote en kleine handelaars en tenslotte tussen handelaars en gebruikers. Voor ontmoetingen is de horeca populair: variërend van café's, restaurants, hotels en sexclubs. Voor de groothandel in hasj maken Nederlandse hasjhandelaren vaak gebruik van moderne gebouwen in de industriezones rond de steden. Marokkaanse en Turkse handelaren opereren soms vanuit koffiehuizen, waar ze per week een stoel en toegang tot de telefoon kunnen 'kopen'. Surinaamse handelaren tenslotte maken soms gebruik van Surinaamse winkels. Uiteindelijk wordt de drugs via een tamelijk fijnmazig netwerk over Nederland verspreid: ook in kleine plaatsen zijn de meeste soorten drugs te verkrijgen. Toch zijn er duidelijk centrale punten

in de drugshandel aan te wijzen. Volgens *Inzake Opsporing* zijn dat vooral de grote steden. Binnen de grote steden leiden de handelslocaties soms tot een ruimtelijke concentratie van aan drugshandel en drugsgebruik gerelateerde activiteiten. Deze concentratie op buurtniveau heeft tot op heden in Nederlandse steden niet geleid tot zogenaamde *no go area's*. Toch zijn er wel delen van buurten aan te wijzen waar de drugshandelaren zo'n greep op de omgeving hebben gekregen dat ze in staat zijn hun activiteiten relatief goed af te schermen. Dat was bijvoorbeeld het geval in de Mercatorbuurt in Amsterdam en is nog steeds het geval op de Wallen in Amsterdam en in het Spijkerkwartier in Arnhem. Dat er in Nederlandse buurten geen 'Amerikaanse toestanden' heersen neemt niet weg dat de handel in en het gebruik van drugs een behoorlijke overlast kan geven. Rondhangende verslaafden, de toestroom van drugstoeristen, het openlijk dealen, diefstallen, kleine en grote geweldsdelicten zijn voor veel mensen nu eenmaal niet de meest ideale ingrediënten voor een prettige leefomgeving. In sommige gevallen, zoals bijvoorbeeld in de Mercatorbuurt in Amsterdam, heeft de overheid met redelijk succes kunnen optreden. In andere gevallen, zoals bijvoorbeeld de Rotterdamse wijk Spangen, hebben de buurtbewoners het heft in eigen hand genomen en daarmee de overheid onder druk gezet strenger op te treden tegen de overlast. Voor de bewoners van die buurten betekent dit een aanzienlijke verbetering van het leefklimaat. De andere kant van de medaille is dat de problemen niet werkelijk zijn opgelost en zich naar andere locaties verplaatsen.

Drugsoverlast in de buurt is, zoals uit het bovenstaande duidelijk mag zijn geworden, helaas geen op zichzelf staand probleem, maar maakt deel uit van wereldomspannende handelsnetwerken.

*Virginie Mamadouh is werkzaam bij de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam, Marianne Bronckhorst is redacteur bij AGORA